

5. Сігаєва Л. Є. Уміння й навички самостійної роботи у професійному становленні дорослої людини / Л. Є. Сігаєва, М. Г. Гордієнко ; АПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. – К. : ЕКМО, 2007. – 167 с.
6. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень ; Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Солдатенко М. М. Особливості пізнавальної діяльності : теоретико-методологічний аспект / М. М. Солдатенко // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи : зб. наук. пр. / за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 119 – 124.
8. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : [монографія] / [В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін.] ; за ред. В. Г. Кременя. – К. : Наукова думка, 2003. – 853 с.
9. Батышев С. Я. Принципы непрерывного образования / С. Я. Батышев // Энциклопедия профессионального образования : в 3-х т. Т. 2 / под ред. С. Я. Батышева. – М. : АПО, 1999. – 440 с.
10. Професіограми і психограми професій : методичний посібник. Книга ІХ. – К., 2004.
11. Сисоєва С. О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти / С. О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 249-273.
12. «Обучение в течение жизни»: политика стран ОЭСР в области непрерывного образования. – М. : Центр ОЭСР-ВШЭ, 2005. – Режим доступа: http://www.oecdcentre.hse.ru/material/opublic/App_OECD_1_2005.pdf.
13. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка : 72500 слов и 7500 фразеол. выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова ; Рос. АН, Ин-т рус. яз., Рос. фонд культуры. - М. : Азъ, 1992. - 955 с.

УДК 377.112.4

ЕМПАТИЙНА СКЛАДОВА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Єрмакова З.І., ст.викладач, здобувач

Університет менеджменту освіти,

Інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників (м. Донецьк)

У статті автор розкриває взаємний зв'язок між рівнем сформованості комунікативної компетентності і психолого-педагогічною характеристикою особистості інженерно-педагогічного працівника професійно-технічного навчального закладу – емпатійністю. У контексті проблеми, що вивчається, автором представлені результати проведеного експерименту.

Ключові слова: компетентність, комунікативність педагога, комунікативна компетентність, емпатія.

Єрмакова З.И. ЭМПАТИЙНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ / Институт последипломного образования инженерно-педагогических работников Университета менеджмента образования (г.Донецк), Украина.

В статье автор раскрывает взаимную связь между уровнем сформированности коммуникативной компетентности и психолого-педагогической характеристикой личности инженерно-педагогического работника профессионально-технического учебного заведения – эмпатийностью. В контексте изучаемой проблемы автором представлены результаты проведенного эксперимента.

Ключевые слова: компетентность, коммуникативность педагога, коммуникативная компетентность, эмпатия.

Ermakova Z. EMPATHICAL CONSTITUENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE / Institute of post-diploma education of engineer-pedagogical workers of University of management of education (Donetsk), Ukraine.

In the article an author exposes an interconnection between the level of formed of communicative competence and psychological-pedagogical description of personality of engineer-pedagogical worker of professional-technical educational establishment – empathy. In the context of the studied problem an author is present the results of conducted experiment.

Keywords: competence, communicativeness of teacher, communicative competence, empathy..

Постановка проблеми. Соціально-економічний та інформаційно-технологічний розвиток суспільства і пов'язані з ним підвищені вимоги до підготовки кваліфікованих робітників зумовлюють необхідність формування нового типу педагога професійної школи – педагога професійного навчання, який органічно поєднує функції викладача професійно-теоретичної підготовки та майстра виробничого навчання. Педагог – це узагальнений взірць професіонала, декларативне уявлення про зміст сьогоденної та перспективної діяльності фахівця, який відповідає вимогам особистісно-діяльнісної парадигми освіти. Щоб отримати нову якість професійної підготовки педагогів ПТНЗ, треба відійти від багатьох стереотипів, що утворилися в теоретичному та виробничому навчанні.

Сутність оновлення професійно-технічної освіти на основі компетентнісного підходу ґрунтується на досягненні конкурентноспроможності, соціальної та професійної мобільності випускників професійно-технічних навчальних закладів. Ідея компетентнісного підходу передбачає не тільки вияв окремих компетенцій, але й визначення засобів їхнього вимірювання, виявлення показників сформованості компетенцій, що розкривають їхню внутрішню сутність, а також зовнішню природу, які разом характеризують педагогічну культуру в динаміці. Тому реалізація компетентнісного підходу в професійно-технічній освіті поставила перед нами проблему вивчення та вдосконалення професійної компетентності педагогів ПТНЗ, зокрема комунікативної, в умовах післядипломної освіти.

Метою статті є спроба дослідити та проаналізувати здібності педагогів ПТНЗ до емпатії як критерія сформованості комунікативної компетентності.

У сучасній психолого-педагогічній літературі представлено чималий блок праць з теорії і досвіду вирішення проблеми підвищення комунікативної компетентності як складової професійної компетентності фахівця, розроблено теоретико-методичні основи формування професійної компетентності вітчизняними та російськими вченими (Г. Онкович, О. Полуніна, П. Щербань, Л. Карпова, В. Сластьонін, М. Чошанов та ін.), а також європейськими педагогами (Ж. Перре, Ж. Деллор, Г. Халаш, Дж. Куллахан та ін.) [6, 7]. Але в психолого-педагогічній літературі недостатньо праць, які розкривають особливості формування комунікативної компетентності інженерно-педагогічних працівників ПТНЗ в умовах післядипломної освіти. Отже, об'єктивне розкриття цієї проблеми допоможе виявити ті особливості й ефективні педагогічні чинники, що сприяють успішному вирішенню питань щодо формування комунікативного професіоналізму майстрів виробничого навчання та викладачів спеціальних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Компетентність педагога професійного навчання – це актуальна здатність підготовленого фахівця ефективно та результативно виконувати професійні завдання, фахові обов'язки і посадові функції, які входять до сфери його повноважень і відповідають наявному освітньо-кваліфікаційному рівню, який характеризується категорією. З метою стандартизації структурних елементів компетентності та критеріїв їх оцінювання, сфера посадової діяльності педагогічного працівника ПТНЗ поділяється на певну сукупність типових завдань діяльності, кожне із яких представляється у вигляді певного ряду посадових функцій (управлінська, організаційна, викладацька, методична, виховна, контролююча, комунікативна, рефлексивна тощо). Кожній функції необхідно зіставити елементи компетентності та критерії їх оцінювання, які відіграють роль еталонів діяльності педагогічного працівника. Очевидно, що елементи компетентності – це сукупність наявних у педагогічного працівника елементів досвіду застосування набутих раніше знань, умінь і навичок при реалізації окремих функцій, пов'язаних з циклом існування об'єкта діяльності.

У процесі опанування мистецтва жити людина залучається до певного виду діяльності, вступає у відносини з іншими членами суспільства. Починаючи з найпростіших соціально-психологічних взаємин, безпосереднє міжособистісне спілкування між людьми становить специфічну систему стосунків, яка відрізняється від ставлення людей до тварин, пророди, культури. Міжособистісні стосунки як вияв соціальної активності особистості містять у собі можливість вибору різноманітних варіантів поведінки, різних способів діяльності, адекватних конкретним суспільним відносинам. Тобто особистість характеризується комунікативною активністю, яка визначається формами і мірою участі її в спілкуванні з іншими людьми.

Спілкування є найважливішим професійним інструментом педагогічної діяльності. Найголовніші якості педагога не обмежуються знанням свого предмета, він має бути умілим комунікатором. Комунікативні здібності та вміння педагога набувають ролі професійно значущих. Практика формування професійного спілкування сьогодні підказує, що необхідно змінити підхід до даного феномену, розширити його трактування. Для вирішення комплексної проблеми професійного підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ існує низка чинників, одним із них є домінуюча професійна якість – комунікативна компетентність. Комунікативна компетентність передбачає розуміння людиною мотивів і стратегій поведінки; фрустрацій, як власних, так і партнерів по спілкуванню; уміння розбиратися в групових, соціально-психологічних проблемах; осмислення можливих перешкод на шляху до взаємного порозуміння; освоєння технології та психотехніки спілкування; володіння мовленнєвою компетенцією та

професійною технікою мовлення; уміння регулювати емоційні стани; уміння поєднувати вербальні, невербальні та компенсаторні засоби спілкування тощо.

У рамках сучасної гуманістичної педагогіки основною функцією педагога у взаємодії є комунікативно–організаційна. Для її реалізації педагог повинен мати якості, що забезпечують ефективність комунікативної діяльності; здатність до спілкування з людьми; індивідуально–психологічне поєднання властивостей особистості, серед яких найбільш значущими є почуття емпатії, рефлексії, креативності; почуття міри й такту. Комунікативність педагога – це сукупність істотних, стійких властивостей особистості, що сприяють сприйманню, розумінню, засвоєнню, використанню і передаванню педагогічної інформації, спрямованої на навчання й виховання учнів [4, 250]. Комунікативні вміння – це вміння установлювати з учнями доцільні з педагогічної точки зору взаємовідносини як у навчальній, так і у неформальній обстановці; вміння доброзичливо, тактовно, терпимо і недокучливо ставитися до учнів та до членів педагогічного колективу; уміння працювати в колективі та правильно укладати ділові взаємовідносини з іншими педагогічними працівниками навчального закладу; вміння розуміти потреби й інтереси учнів, їх поважати, їм довіряти, не сковувати їхню ініціативу, враховувати їхню думку; вміння вимагати від учнів якісного і своєчасного виконання завдань з врахуванням їх індивідуальних психічних особливостей; уміння знайти правильний підхід до учнів у критичній педагогічній ситуації; навички чесного, порядного, справедливого, стриманого, дипломатичного відношення з учнями; навички легко вступати в контакти з іншими людьми; вміння реалізувати три взаємопов'язані функції спілкування з учнями: комунікативну, перцептивну й інтерактивну. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що в основі комунікативної компетентності лежать особливості особистості в цілому, єдність її почуттів, думок і дій, які розгортаються в конкретній педагогічній ситуації.

Зміни ролі й оновлення функцій педагогічних працівників ПТНЗ, характеру їхньої діяльності в умовах інформаційного суспільства, що формується, зумовляють необхідність нового погляду і підходів до проблем розвитку особистості педагога, модернізації системи професійних знань та вдосконалення їхньої професійної та комунікативної компетентності. Враховуючи це, ми маємо розглянути комунікативні якості педагогів як систему, яка є фундаментом комунікативної компетентності. Такі професійні комунікативні якості, як рефлексія, емпатія, креативність розуміються як рівнозначні базисні суб'єктивні характеристики, що відповідають за встановлення особливого стану суб'єкта, без якого неможливе професійне спілкування [5].

У педагогічних дослідженнях надзвичайної гостроти набуває проблема визначення поняття “педагогічна емпатія”, і у зв'язку з цим виникає потреба розкрити сутність цього поняття. Емпатія (від англ. empathy – співчуття, співпереживання, уміння поставити себе на місце іншого) – здатність людини емоційно відзиватися на переживання інших людей, розуміти їхні думки і почуття без активного втручання, з метою надання дійової допомоги [11]. Процес емпатійного спілкування допускає окреме звертання до іншого для перевірки своїх вражень й уважне вслуховування в зміст отриманої інформації. Однею з форм прояву комунікативних умінь є емоції, тому ми вважаємо за доцільне виокремити емоційний критерій сформованості комунікативної компетентності. Він характеризується такими показниками: прояв емоцій, що лежать в основі актуалізації почуттів, думок, дій; здатність відображення залежності емоційного стану в момент сприймання, розуміння, оцінювання суб'єкт-суб'єктивних стосунків; наявність взаємозв'язку емоцій з особистісними потребами, мотивами, цілями комунікації, спілкування та їх результатами; насиченість засобів зворотного зв'язку через вербалізовану рефлексію та емоційну насиченість; наявність оцінного взаємообміну інформацією.

Експериментальне міні-дослідження на виявлення особливостей сформованості рівнів емпатичних тенденцій педагогів як одного з базових критеріїв комунікативної компетентності проводилось упродовж 2009 –2010 років. До вибірки увійшли майстри виробничого навчання та викладачі спеціальних предметів в кількості 59 осіб, які працюють у ПТНЗ і на момент дослідження підвищували свою кваліфікацію в Інституті післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників м. Донецька. Для досягнення поставленої мети були використані: анкетний лист для виявлення соціально-демографічних характеристик учасників експерименту; тест А. Мехрабієна і Н. Епштейна, спрямований на діагностику здібності до емпатії. Після апробації в навчальному процесі методики “Формування комунікативної компетентності педагогів ПТНЗ” ми отримали наступні результати (див. табл. 1).

Високого рівня емпатійних тенденцій досягли шість педагогів, що дорівнює 10,2% педагогів. Вони тонко реагують на настрій співрозмовника, намагаються передбачати конфлікти і знаходити компромісні рішення при їх виникненні.

Рівень емпатичних тенденцій на середньому рівні у педагогів підвищився на 15,2%. Це нормальний рівень емпатійності; у міжособистісних відносинах. Педагогічні працівники схильні оцінювати учнів по їх вчинках. Таким педагогам притаманні емоційні прояви, але здебільшого вони знаходяться під самоконтролем, у спілкуванні уважні але при зайвому виплеску почуттів співрозмовником втрачають терпіння.

Рівень емпатичних тенденцій на низькому рівні знизився у педагогів з 30,5 до 10,2%. Такі педагоги мають утруднення у встановленні контактів з людьми, емоційні прояви у вчинках оточуючих часом здаються їм незрозумілими і позбавленими змісту. Вони – прихильники точних формулювань і раціональних рішень.

Таблиця 1 – Динаміка сформованості рівнів емпатичних тенденцій педагогів ПТНЗ

Рівні	Нормативні показники		До експерименту				Після експерименту			
	інтервали		Кількість		Разом		Кількість		Разом	
	чоловіки	жінки	ч	ж	к-ть	%	ч	ж	к-ть	%
Високий	32-26	33-30	0	0	0	0	2	4	6	10,2
Середній	25-17	29-23	18	20	38	64,4	21	26	47	79,6
Низький	16-8	22-17	4	14	18	30,5	0	6	6	10,2
Дуже низький	7-0	16-0	1	2	3	5,9	0	0	0	0

На основі аналізу результатів можна зробити такі висновки:

Рівень емпатичних тенденцій на дуже низькому рівні відсутній у педагогів, які утруднюються першими почати розмову, тримаються відокремлено серед колег.

Висновок. У ході експериментальної роботи встановлено наявність взаємозв'язку між сформованістю комунікативної компетентності і психолого-педагогічною характеристикою особистості інженерно-педагогічного працівника: емпатійності. Можна впевнено сказати, що високому рівню сформованості комунікативної компетентності педагогів відповідає високий рівень емпатійності особистості, співробітництва та вміння знаходити компроміс; недостатній рівень комунікативної компетентності, навпаки, пов'язаний із низькою сформованістю емпатії, сконцентрованістю на собі, відчуженістю.

Постійне прагнення педагога до підвищення якості своєї професійної компетентності призводить до самовдосконалення і розглядається не просто як досягнення окремих індивідів, а як вимоги, які забезпечують розвиток суспільних відносин, науково-технічний і соціальний прогрес. Вважаємо за потрібне удосконалювати зміст занять експериментальної програми активного керованого навчання особистісної професійної комунікативної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ в умовах післядипломної освіти і застосовувати в умовах підвищення кваліфікації для ефективності формування їх комунікативної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна програма розвитку України на 2005-2010 роки. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 р., №396-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
2. Балл Г.А. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии / Г.А. Балл. – К.: Донецк, 1993. – 325с.
3. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача: Навчальний посібник / Н.Ю. Бутенко. – К.: КНЕУ, 2005. – 336с.
4. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навчальний посібник / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 256с.
5. Годлевська Д.М. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету: автореф. дис., на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Д.М. Годлевська. – К., 2007. – 23с.
6. Головань М. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. Головань // Вища освіта. – 2008. – №3. – С. 23-30.
7. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці / І. Гушлевська // Шлях освіти. – 2004. – №3. – С. 22–24.
8. Зимняя И.А. Ключевые компетентности / И.А. Зимняя // Высшее образование. – 2003. – №6. – С. 5-7.
9. Родигіна І. Компетентнісно орієнтований підхід у навчанні / І. Родигіна. – Харків, 2005. – 361с.
10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58-64.

11. Цимбалюк І.М. Психологія управління: навчальний посібник / І.М. Цимбалюк. – К.: ВД «Професіонал», 2008. – 624с.

УДК 37.036:7.071.2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ГЕРМЕНЕВТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО МУЗИКАНТА-ВИКОНАВЦЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ

Лісун Д.В., здобувач

Київський університет імені Бориса Грінченка

Розроблено загальнотеоретичні засади моделі формування професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця у фаховій підготовці. На основі науково обгрунтованого дослідження змісту цільового, змістового, діяльнісного та результативного компонентів, що складають сутність даної моделі, наводиться її загальна характеристика.

Ключові слова: професійні герменевтичні вміння, майбутній музикант-виконавець, творча особистість, фахова підготовка.

Lisun D.V. ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКИХ УМЕНИЙ БУДУЩЕГО МУЗЫКАНТА-ИСПОЛНИТЕЛЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ / Киевский университет имени Бориса Гринченко, Украина.

Разработаны общетеоретические основы модели формирования профессиональных герменевтических умений будущего музыканта-исполнителя в профессиональной подготовке. На основе научно обоснованного исследования содержания целевого, содержательного, деятельностного и результативного компонентов, которые составляют сущность данной модели, приводится ее общая характеристика.

Ключевые слова: профессиональные герменевтические умения, будущий музыкант-исполнитель, творческая личность, профессиональная подготовка.

Lisun D. GENERAL DESCRIPTION OF THE MODEL OF FORMING OF PROFESSIONAL HERMENEUTICAL SKILLS OF THE FUTURE MUSICIAN-PERFORMER IN THE PROFESSIONAL TRAINING / Kiev University named Boris Grinchenko, Ukraine.

General-theoretical bases of the model of forming of professional hermeneutical skills of the future musician-performer in the professional training are developed. On the basis of scientifically grounded research of the content of goal-oriented, intensional, active and efficacious components, that are the essence of this model, its general description is produced.

Keywords: professional hermeneutical skills, future musician-performer, creative personality, professional training.

Сучасний світ, що стрімко змінюється, являє все нові й нові виклики для людини. Постійне й невинне трансформування умов людського буття з одного боку апелює до вміння особистості сприймати й освоювати нове, а з іншого – потребує здатності залишатися самою собою, не втрачаючи зв'язку із загальнолюдськими ціннісними універсалами. Ось чому дедалі більше зростає роль духовного рівня пізнання людиною навколишнього світу, зумовлюючи актуальність проблеми формування герменевтичних умінь особистості.

Ця проблема постає особливо гостро в гуманітарній сфері людської культури, де невинне надання переваги суто механічному засвоєнню інформації особистістю здатне змінити й, навіть, спотворити зміст предмета пізнання. Тому перед педагогічною наукою постає завдання формування таких умінь особистості, які б дали їй змогу сприймати, розуміти й транслювати зміст творів мистецтва не лише на інтелектуальному, але й на емоційному, духовному рівнях.

Особливої значущості це завдання набуває в галузі фахової підготовки майбутнього музиканта-виконавця, оскільки невербальний характер музичного мистецтва апелює до здатності особистості до емпатійного ототожнення власної особистості з особистістю композитора, до розуміння змісту музичного твору на основі прилучення власного внутрішнього світу до загальнолюдських цінностей, що прямо кореспондується з основними поняттями й методологічними засадами герменевтики. Отже, успішне вирішення завдання формування професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця вбачається таким, що дасть змогу піднести його професійну діяльність до найвищого рівня.

Проблеми герменевтики на сучасному етапі розвитку науки було досліджено такими вітчизняними та зарубіжними науковцями, як Дж. Грондін, В. Загвязинський, А. Закірова, С. Квіт, Р. Парнкул, І. Сулима. Проте, незважаючи на численні наукові доробки в цьому напрямку, невіршеним залишається завдання створення моделі формування професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця.